

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Крюкова М.А.

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
(для студентів факультету психології,
політології та соціології)

Одеса
Фенікс
2019

УДК 159.98 (073)

Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
протокол від 25.10. 2019 № 2

Рецензенти:

Кононенко О.І. – доктор психологічних наук, професор, заступник декана з навчально – методичної роботи факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Колесник А.Г. - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та соціальної педагогіки і психології Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського.

Крюкова М.А. Диференціальна психологія: навчально-методичний посібник (для студентів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА») / М.А. Крюкова – Одеса: Фенікс, 2019. – 38 с.

Навчально-методичний посібник з курсу «Диференціальна психологія» розроблено відповідно до навчального плану і складаються з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, підготовки до іспиту, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Дисципліна «Диференціальна психологія» ознайомить студентів з основними підходами та теоретичними концепціями щодо походження індивідуальних відмінностей, допоможе отримати практичні уміння з метою ефективного їх застосування в практичній діяльності, що сприяє формуванню професійної компетентності щодо використання психологічних знань у майбутній професії.

Матеріали призначені для студентів факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», які навчаються за спеціальностями «соціологія», «психологія» та «політологія».

© Крюкова М.А., 2019

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Диференціальна психологія спрямована на виявлення індивідуальних відмінностей у властивостях темпераменту та особистості, які обумовлюють кількісні та якісні відмінності у поведінці та діяльності людей. Диференціальна психологія формулює основні поняття, якими користуються психологи: "психіка", "психічні функції", "типологія", "особистість", "мотиваційні відмінності", "темперамент", "властивості темпераменту", "характер", що визначає науковість цих понять і стежить за об'єктивністю, науковою базою досліджень у галузі диференціальної психології.

Диференціальна психологія досліджує типологічні відмінності, категорію індивідуальності, відмінності у прояві властивостей темпераменту, емоційної та мотиваційної сфери, індивідуальні особливості та діяльність, диференціально-психофізіологічні аспекти становлення професіонала, відмінності у долаючій поведінці та ставленні до здоров'я.

Навчально-методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Диференціальна психологія» розроблено для психологів, соціологів та політологів, чия професійна діяльність вимагає обізнаності в питаннях індивідуальних відмінностей особистості. Знання «Диференціальної психології» також допоможе ознайомитися з процедурою організації та проведення диференціально-психологічного наукового дослідження, збагатити та розкрити професійний потенціал.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета даного навчального курсу полягає у наданні студентам системних знань у галузі диференціальної психології, сприянні на цій основі формуванню професійно спрямованої психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до професійної діяльності.

Завдання курсу «Диференціальна психологія»:

- розширення світоглядного і професійного горизонту в результаті ознайомлення з розвитком диференціальної психології як науки;
- формування уявлення про основні особливості індивідуальних відмінностей;
- аналіз закономірностей індивідуальних відмінностей за різними критеріями;
- ознайомлення з «факторами ризику» в структурі темпераменту;
- виявлення основних відмінностей експериментально-психологічного методу від диференціально-психологічного;
- пізнання закономірностей використання методів диференціально-психологічного дослідження особистості;
- формування уявлення про актуальні проблеми диференціальної психології та сучасні дослідження особливостей типологізації на індивідуальному та особистісному рівнях;
- набуття студентами навичок пояснення і використання в практичній діяльності закономірностей індивідуального розвитку психіки, функціонування індивідуальних особливостей психічних станів та прояву властивостей особистості.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати :

- теоретико-методологічні засади та принципи диференціальної психології;
- категорійно-понятійний апарат науки;
- предмет, основні категорії, принципи та методи диференціальної психології;
- зв'язок диференціальної психології з іншими науками;
- історію розвитку диференціальної психології як науки та її місце в системі психологічних знань;
- визначення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність»;
- закономірності використання методів диференціально-психологічного дослідження особистості;
- мати уяву про актуальні проблеми диференціальної психології та сучасні дослідження особливостей розвитку життєвого шляху особистості.

вміти:

-оперувати понятійно-категоріальним апаратом диференціальної психології;

- володіти методами та прийомами дослідження індивідуальних відмінностей;

- визначати чинники, що впливають на формування індивідуальних відмінностей;

- обирати психодіагностичний матеріал з урахуванням індивідуальних особливостей особистості та володіти методиками дослідження особистості;

- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до основних категорій диференціальної психології, враховувати отримані знання у практичній діяльності;

- втілювати елементи індивідуальної психокорекції у практику;

- використовувати на практиці прийоми візуальної діагностики особистості;

- досліджувати та обґрунтовано пояснювати феномени проявів індивідуальної неповторності особистості;

- самостійно здійснювати пошук необхідної наукової літератури з різних тем курсу.

Методи проведення занять: лекції, практичні заняття, психологічні ігри та тренінги, самостійна робота.

Форма контролю: залік.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№		Л	П	С
	Тема			
1.	Історія розвитку уявлень про індивідуальні відмінності	2	2	6
2.	Гуморальні та конституціональні теорії темпераменту	2	4	6
3.	Факторні теорії темпераменту	2	2	6
4.	Характерологічні теорії темпераменту	2	2	6
5.	Співвідношення темпераменту та характеру	2	2	6
6.	Диференціація у долаючій поведінці та способах захисту	4	4	8
7.	Відмінності у емоційних проявах	2	2	7
8.	Диференціація психосоматичних „факторів ризику”	2	4	6
9.	Диференціація ставлення до здоров'я	4	4	8
	Всього	20	26	59

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Історія розвитку уявлень про індивідуальні відмінності.

Предмет диференціальної психології та методи дослідження. Погляди Платона на природу індивідуальних відмінностей. Вчення Гіппократа про 4 види “красісу”. Аристотель та аналіз групових відмінностей.

Погляди педагогів та просвітителів ХУІІІ-ХІХ сторіч на проблему індивідуальності дитини. Ж.-Ж. Руссо, Г.Песталоцци, К.Д.Ушинський.

Перші систематичні виміри індивідуальних відмінностей.

Зародження диференціальної психології як самостійної науки. Погляди У.Штерна. Цілі, предмет та методи диференціальної психології у поглядах Біне і Генрі.

Принципова схема психодіагностичного метода в диференціальній психології.

Поняття “індивід”, “індивідуальність”, “особистість”.

Тема 2. Гуморальні та конституціональні теорії темпераменту.

Гуморальний підхід Гіппократа. Погляди Аристотеля на якісний склад крові. Продовження поглядів Аристотеля в “Антропології” Е. Канта. Теорія темпераменту К. Галена. Основні відмінності історичних поглядів на теорію темпераменту від сучасних.

Гуморальні погляди на природу індивідуальних відмінностей в епоху Відродження.

Погляди Лесгафта. Анатомічний напрям. Погляди Галлера та Врисберга.

Конституційні теорії темпераменту. Погляди на зв'язок статури та властивостей темпераменту на межі ХІХ-ХХ сторіч. Вплив антропології на погляди К. Сіго. Теорія Ч. Ломброзо. Конституційна типологія Кречмера та Шелдона.

Тема 3. Факторні теорії темпераменту.

Зміна методології у розумінні природи індивідуальних відмінностей. Перехід від конституційних до факторних теорій темпераменту. Теорія темпераменту Г. Хейманса та Е. Вірсми. Перші спроби визначення структури темпераменту за допомогою факторного аналізу. Дослідження С. Берта. 13-факторна теорія Д. Гілфорда. Факторна модель К. Лоуел. 7-факторна теорія темпераментів Л. Терстона.

Тема 4. Характерологічні теорії темпераменту.

Особистість і характер. Структура характеру. Акцентуації характеру. Вчинок як одиниця аналізу характеру особистості. Умови формування характеру. Залежність характеру від темпераментальних особливостей особистості. Вчинок як одиниця аналізу характеру особистості. Риси характеру. Залежність соціального інтелекту від рис характеру особистості. Соціальні типи характеру. (Е. Фромм).

Роль провідної діяльності в розвитку особистості. Концепція персоналізації (А.В. Петровський). Проблема особистісного вибору (Е. Фромм). Становлення особистості у працях Г.С. Костюка. Вчинкова психологія стосовно умов становлення та розвитку особистості (О.В. Киричук, В.А. Роменець та ін.).

Теорія К. Леонгарда-Х. Шмішека. Теорія А.Є. Лічко.

Тема 5. Співвідношення темпераменту і характеру.

Поняття “конституція”, “темперамент”, “характер”. Визначення характеру. Ведучі та другорядні риси характеру. О.Г.Ковальов та В.М.М'ясищев про співвідношення темпераменту та характеру. Чотири основні підходи у рішенні проблеми. Погляди Кречмера, О.Ф.Лазурського, Н.Д.Левітова, І.П.Павлова, Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, Б.Г.Ананьєва тощо.

Основні критерії віднесення властивості до темпераменту за В.М.Русаловим.

Характер як фенотипічна характеристика особистості.
Темперамент як природне підґрунтя характеру.
Антагоністичні взаємовідносини між темпераментом і характером.

Тема 6. Диференціація у долаючій поведінці та способах захисту.

Джерела активності особистості в різних психологічних теоріях.

Способи стрес-долаючої поведінки. Копінг стратегії та механізми психологічного захисту.

З. Фрейд про два основні способи уникнення стресу. Лазарус про проблемно-орієнтований та особистісно-орієнтований типи реагування на стрес. Томас про поведінку у конфліктних ситуаціях.

Р.М. Грановська про основні способи упорання із внутрішнім напруженням. Зв'язок типу темпераменту із механізмами психологічного захисту.

Психологічний захист в онтогенезі.

Тема 7. Відмінності у емоційних проявах.

Визначення емоційності. Хейманс і Вірсма про емоційність.
Е. Лазурський, А.Ю. Ольшаннікова про базові емоції.

Емоційна стабільність-емоційна нестабільність. Нейротизм-тривожність.

Оптимісти-песимісти. Платон про дисхоликів та евхоликів.
Психологічна характеристика оптимістів та песимістів.

Зімбардо про емоційну сферу особистості. Негативні наслідки сором'язливості. Безсоромність. Основні типи безсоромних.

Емпатійність. Види емпатії.

Тема 8. Диференціація психосоматичних „факторів ризику”.

Ідеї Гіппократа про психосоматичну єдність. Хронічні неінфекційні захворювання з точки зору сучасної медицини.

Локалізація хвороб в межах чотирьох типологічних груп.

Знання слабого місця організму – ключ до ефективної профілактики та упередження ХНЗ. Типи особистості, схильні до різних хвороб

Тема 9. Диференціація ставлення до здоров'я.

Особистісні особливості та здоров'я.

Типи ставлення людей до своєї хвороби. Сензитивний тип. Тривожний тип. Іпохондрічний тип. Меланхолічний тип. Апатичний тип. Анозогностичний тип. Ергопатичний тип. Неврастенічний тип. Істероїдний тип. Паранойяльний тип. Дисфоричний тип. Гармонійний тип.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Історія розвитку уявлень про індивідуальні відмінності

1. Предмет диференціальної психології та методи дослідження.
2. Погляди Платона на природу індивідуальних відмінностей.
3. Вчення Гіппократа про 4 види “красісу”. Аристотель та аналіз групових відмінностей.
4. Погляди педагогів та просвітителів ХУІІІ-ХІХ сторіч на проблему індивідуальності дитини. Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцци, К.Д. Ушинський.
5. Перші систематичні виміри індивідуальних відмінностей.
6. Зародження диференціальної психології як самостійної науки. Погляди У.Штерна.
7. Цілі, предмет та методи диференціальної психології у поглядах Біне і Генрі.
8. Принципова схема психодіагностичного метода в диференціальній психології.

Література

Основна: 1,2,14,16
Допоміжна: 2,10,11

Тема 2. Гуморальні та конституціональні теорії темпераменту.

1. Гуморальний підхід Гіппократа. Погляди Аристотеля на якісний склад крові.
2. Продовження поглядів Аристотеля в “Антропології” Е. Канта.
3. Теорія темпераменту К. Галена. Основні відмінності історичних поглядів на теорію темпераменту від сучасних.
4. Гуморальні погляди на природу індивідуальних відмінностей в епоху Відродження.
5. Погляди Лесгафта. Анатомічний напрям. Погляди Галлера та Врисберга.
6. Конституційні теорії темпераменту. Погляди на зв'язок статури та властивостей темпераменту на межі ХІХ-ХХ сторіч.

7. Вплив антропології на погляди К. Сіго. Теорія Ч. Ломброзо.
8. Конституційна типологія Кречмера та Шелдона.

Література

Основна: 1,2,18
Допоміжна: 9,11

Тема 3. Факторні теорії темпераменту.

1. Зміна методології у розумінні природи індивідуальних відмінностей. Перехід від конституційних до факторних теорій темпераменту.
2. Теорія темпераменту Г. Хейманса та Е. Вірсьми.
3. Перші спроби визначення структури темпераменту за допомогою факторного аналізу.
4. Дослідження С. Берта. 13-факторна теорія Д. Гілфорда.
5. Факторна модель К. Лоуел.
6. 7-факторна теорія темпераментів Л. Терстона.

Література

Основна: 1,2,5
Допоміжна: 9,11

Тема 4. Характерологічні теорії темпераменту.

1. Особистість і характер. Структура характеру.
2. Акцентуації характеру.
3. Вчинок як одиниця аналізу характеру особистості.
4. Умови формування характеру. Залежність характеру від темпераментальних особливостей особистості.
5. Риси характеру. Залежність соціального інтелекту від рис характеру особистості.
6. Соціальні типи характеру. (Е. Фромм).
7. Теорія К. Леонгарда-Х. Шмішека. Теорія А.Є. Лічко.

Література

Основна: 1,2,5,15

Допоміжна: 9,11

Тема 5. Співвідношення темпераменту і характеру.

1. Поняття “конституція”, “темперамент”, “характер”.
2. Визначення характеру. Ведучі та другорядні риси характеру.
3. О.Г.Ковальов та В.М.М’ясищев про співвідношення темпераменту та характеру.
4. Чотири основні підходи у рішенні проблеми. Погляди Кречмера, О.Ф.Лазурського, Н.Д.Левітова, І.П.Павлова, Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, Б.Г.Ананьєва тощо.
5. Основні критерії віднесення властивості до темпераменту за В.М.Русаловим.
6. Характер як фенотипічна характеристика особистості.
 7. Темперамент як природне підґрунтя характеру. Антагоністичні взаємовідносини між темпераментом і характером.

Література

Основна: 1,2,15,18

Допоміжна: 5,9,11

Тема 6. Диференціація у долаючій поведінці та способах захисту.

1. Джерела активності особистості в різних психологічних теоріях.
2. Способи стрес-долаючої поведінки. Копінг стратегії та механізми психологічного захисту.
3. З. Фрейд про два основні способи уникнення стресу.
4. Лазарус про проблемно-орієнтований та особистісно-орієнтований типи реагування на стрес.
5. Томас про поведінку у конфліктних ситуаціях.
6. Р.М. Грановська про основні способи упорання із внутрішнім напруженням.
7. Зв’язок типу темпераменту із механізмами психологічного захисту.
8. Психологічний захист в онтогенезі.

Література

Основна: 1,3,5,7,18

Допоміжна: 2,6,11

Тема 7. Відмінності у емоційних проявах.

1. Визначення емоційності. Хейманс і Вірсма про емоційність.
2. Е. Лазурський, А.Ю. Ольшаннікова про базові емоції.
3. Емоційна стабільність-емоційна нестабільність. Нейротизм-тривожність.
4. Оптимісти-песимісти. Платон про дисхоликів та евхоликів.
5. Психологічна характеристика оптимістів та песимістів.
5. Зімбардо про емоційну сферу особистості.
 6. Негативні наслідки сором’язливості. Безсоромність. Основні типи безсоромних.
7. Емпатійність. Види емпатії.

Література

Основна: 1,2,15,18

Допоміжна: 5,9,11

Тема 8. Диференціація психосоматичних „факторів ризику”.

1. Ідеї Гіппократа про психосоматичну єдність.
2. Хронічні неінфекційні захворювання з точки зору сучасної медицини.
3. Локалізація хвороб в межах чотирьох типологічних груп.
4. Знання слабого місця організму – ключ до ефективної профілактики та упередження ХНЗ.
5. Типи особистості, схильні до різних хвороб

Література

Основна: 1,2,15,18

Допоміжна: 5,9,11,12

Тема 9. Диференціація ставлення до здоров’я.

1. Особистісні особливості та здоров'я.
2. Типи ставлення людей до своєї хвороби.
3. Сензитивний тип. Тривожний тип.
4. Іпохондрічний тип. Меланхолічний тип.
 5. Апатичний тип. Анозогнозичний тип.
6. Ергопатичний тип. Неврастенічний тип.
7. Істероїдний тип. Паранойяльний тип.
8. Дисфоричний тип. Гармонійний тип.

Література

Основна: 2,8,16,18

Допоміжна: 1,5,9,11,12

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Історія розвитку уявлень про індивідуальні відмінності.

1. Підготувати реферати:

- Зародження диференціальної психології як науки.
- Диференціальна психофізіологія як частина диференціальної психології.
- Виникнення вчення про темперамент.
- Генетична теорія К. Конрада.
- Новий підхід В. Вундта до темпераменту.

2.Творче завдання:

Групова дискусія щодо творчого представлення зв'язку диференціальної психології з іншими науками.

Розробка карти-схеми: «Місце диференціальної психології серед інших галузей психології». Обговорення.

Тема 2. Гуморальні та конституціональні теорії темпераменту.

1.Підготувати реферати:

- Гіпократ про типи красіса та хворобу, якій надається перевага.
- Гуморальні погляди Аристотеля.
- Клавдій Гален та типи темпераменту.
- П.Ф. Лесгафт та гуморальний підхід.
- Теорія темпераменту І. Генле.

2. Творче завдання:

Тренінгова вправа з груповою дискусією: «Тип темпераменту та спілкування».

Тема 3. Факторні теорії темпераменту.

1. Підготувати реферати:

- Опитувальник темперамента Г. Хейманса та Е. Вірси.
- Типологія темпераментів за Г. Хеймансом та Е. Вірсою.

-13-факторна модель темпераменту Дж. Гілфорда.
-Теорія темпераменту Л. Терстона.

2. Творче завдання:

Розроблення схеми-плакату «Факторні теорії темпераменту».
Відповіді на питання. Обговорення результатів.

Тема 4. Характерологічні теорії темпераменту.

1. Підготувати реферати:

-Особливості афективної сфери представників різних типів акцентуації характеру.
-Схильність до зловживання психоактивними речовинами представників різних типів акцентуації характеру.
-Ризик суїцидальної активності представників різних типів акцентуації характеру.
-Порівняльна характеристика теорія А.Є. Лічко та К. Леонгарда.

2.Творче завдання:

Рольова гра: візуальна діагностика та типи акцентуації характеру.

Тема 5. Співвідношення темпераменту і характеру

1.Підготувати реферати:

-Чи змінюються темпераментні особливості з віком?
-Загальні поняття темперамент та характер. Їх взаємозв'язок.
-Риси та умови формування характеру.
-Співвідношення темпераменту і характеру.
-Л.С. Виготський та С.Л. Рубінштейн про співвідношення темпераменту і характеру.

2. Творче завдання:

Групове обговорення питань щодо чотирьох основних поглядів на співвідношення темпераменту і характеру.
Представлення їх у вигляді плакатів.

Тема 6. Диференціація у долаючій поведінці та способах захисту.

1. Підготувати реферати:

-Таксономія копінг-реакцій та копінг-дій.
-Р.М. Грановська прокопінг.
-Вплив типів темпераменту на вибір долаючої поведінки
-Класифікація типів психологічного захисту.
-Індивідуальні особливості використання механізмів психологічного захисту.

2. Творче завдання:

Рольова гра на тему «Зелений виноград». Обговорення результатів.

Тема 7. Відмінності у емоційних проявах.

1.Підготувати реферати:

-Сучасні українські вчені про емоційну сферу особистості.
-Емоційність як риса особистості.
-Генезис емоційності.
-Емоційність та соціокультурна адаптація.
-Типи темпераменту за вираженістю емоційності.
-Біотики особистості.
-Вікові та гендерні особливості емоційності.
-Методи діагностики емоційності.

2.Творче завдання:

Розроблення карти-схеми «Типологія особистості за емоційністю». Відповіді на питання. Обговорення результатів.

Тема 8. Диференціація психосоматичних „факторів ризику”

1.Підготувати реферати:

- Ідеї Гіппократа про психосоматичну єдність.
- Хронічні неінфекційні захворювання з точки зору сучасної медицини.

- Ефективність профілактики та упередження ХНЗ.
- Типи особистості, схильні до різних хвороб

2.Творче завдання:
Обговорення проблеми єдності соматичної та психіки.

Тема 9. Диференціація ставлення до здоров'я.

- 1.Підготувати реферати:
- Індивідуальні особливості та патологія.
 - Типи поведінки А та Б.
 - Схильність до аварійних ситуацій..
 - Особистісні особливості та здоров'я.
 - Особистість повного функціонування (К. Роджерс).

2.Творче завдання:

Групова розробка карти-схеми «Основна проблемасучасно́ї психосоматики». Відповіді на питання. Обговорення результатів.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

ТЕСТИ

1.Диференціальна психологія вивчає:

- 1)особливості життєвого шляху особистості.
- 2)індивідуальні особливості суб'єктів у їхній психіці, поведінці, діях, інтелекті та здібностях
- 3)особливості особистості на різних етапах онтогенетичного розвитку
- 4)особливості соціальної поведінки особистості.

2.Принципова схема диференціально психологічного методу полягає в тому, що:

- 1)сильний дративник викликає слабку реакцію, а слабкий дративник – сильну
- 2)якщо діяти дративником на індивіда, то його реакція залежить від модальності самого дратівника
- 3)якщо діяти дративником на індивіда, то його реакція залежить від модальності самого дратівника та від особливостей психіки індивіда.
- 4)якщо діяти дративником на індивіда, то його реакція залежить від соціальної ситуації розвитку та основних атитюдів.

3.Зв'язок типологічної групи з хворобою, якій «надається перевага» встановлений:

- 1)У.Штерном
- 2)Гіппократом
- 3)Кречмером
- 4)С.Л.Рубінштейном

4.Голандські психологи Хейманс та Вірсма виділили:

- 1) шістнадцятифакторну модель властивостей темпераменту
- 2)трьохфакторну модель темпераменту
- 3)тринадцятифакторну модель особистості
- 4)біполярну модель емоційності особистості

5.С.Берт в основу факторної моделі темпераменту поклав:

- 1)вчення Гіппократа про типи красісу
- 2)перелік первинних емоцій, укладений Мак-Дауголом
- 3)наукові погляди У.Штерна
- 4)вчення І.П.Павлова про ВНД

6. Американський психолог Дж.Гілфорд:

- 1)досліджував гендерні відмінності у психіці
- 2)уклав 13-факторну модель темпераменту
- 3)досліджував особливості реактивності індивіда.
- 4)був засновником гуманістичної психології

7.Я.Стреляу в структурі темпераменту виділяв:

- 1)реактивність, активність та сензитивність
- 2)сензитивність
- 3)базовий емоційний фон
- 4) швидкість реакції, тривожність.

8. Представники гуморальної теорії темпераменту:

- 1)Гіппократ, Айзенк, Гален
- 2)Гален, Сіго, Павлов
- 3)Аристотель, Айзенк, Штерн
- 4)Гіппократ, Аристотель, Гален

9.Про маскування темпераменту вперше сказав:

- 1)Гіппократ
- 2)І.П.Павлов
- 3)Гален
- 4)У.Штерн

10.Конституціональні теорії темпераменту передбачають:

- 1)Зв'язок темпераменту і вікових особливостей
- 2)Зв'язок темпераменту і особливостей подолання стресових ситуацій
- 3)Зв'язок темпераменту і особливостей статури
- 4)Зв'язок темпераменту і інтелекту

11.Представниками конституціональних теорій темпераменту є

- 1)Сіго, Павлов, Штерн, Ломброзо
- 2)Сіго, Кречмер, Гілфорд, Штерн
- 3)Сіго, Ломброзо, Кречмер, Шелдон
- 4)Мак-Даугол, Гілфорд, Кречмер, Шелдон

12.Тип статури визначає психологічні особливості людей та їхню схильність до певних психічних захворювань. Ця думка належить:

- 1)Кречмеру
- 2)Шелдону
- 3)Гіппократу
- 4)Б.Й.Цуканову

13.Лептосоматик (астеник) характеризується:

- 1)великим зростом, круглою головою, занадтою тучністю
- 2)вузькими плечима, довгими кінцівками, запалою грудиною
- 3) різними видами деформацій тулуба
- 4)гармонійною статуєю.

14.Пікнік за Кречмером співвідноситься з:

- 1)ендоморфним типом за Шелдоном
- 2)мезоморфним типом за Шелдоном
- 3)дихальним типом за К.Сіго

15.Поняття «соматотип» було вперше введено:

- 1)І.П.Павловим
- 2)Гіппократом
- 3)У.Штерном
- 4)У.Шелдоном

16.Вісцеротонік відповідає:

- 1) ендоморфному типу
- 2)мезоморфному типу
- 3)ектоморфному типу
- 4)дихальному типу

17. Вперше поняття про здібності в науку ввів:

- 1)Гіпократ
- 2)Платон
- 3)Ф.Гальтон
- 4)У.Штерн

18.Для визначення свідомих зусиль особистості у подоланні стресових ситуацій використовується поняття:

- 1)психологічний захист
- 2)копінг-стратегія
- 3)маскування темпераменту
- 4)атрибуція відповідальності

19.Вперше про існування двох способів долати тривогу казав:

- 1)З.Фрейд
- 2)Б.М.Теплов
- 3)С.Л.Рубінштейн
- 4)Гіпократ

20.Проблемно-орієнтований тип особистості за Лазарусом характеризується:

- 1)емоційним реагуванням на ситуацію
- 2)раціональним аналізом ситуації
- 3)суїцидальними спробами

21.Позитивну роль психологічного захисту підкреслив:

- 1)З.Фрейд
- 2)А.Фрейд
- 3)Д.О.Леонтьєв
- 4)Б.Г.Ананьєв

22.Властивості психіки, які відносяться до темпераменту, є онтогенетично первинними, тобто:

- 1)вони не визначають зміст діяльності
- 2)вони є незмінними на тривалому проміжку часу
- 3)вони проявляються ще в ранньому дитинстві

23. Які з наведених властивостей відносяться до темпераменту?

- 1)відповідальність
- 2)тривожність
- 3)наполегливість
- 4)байдикуватість

24. Флегматику підходить:

- 1)монотонна, кропітка діяльність, наприклад, ремонт наручних годинників чи робота коректора
- 2) робота, пов'язана з необхідністю розуміти інших людей та співчувати їм, наприклад: вихователь, психолог, лікар
- 3)діяльність, пов'язана з необхідністю часто переключатись з однієї діяльності на іншу та спілкуватись з людьми, наприклад, менеджер з постачань
- 4) діяльність з великими комунікативними та емоційними навантаженнями, наприклад, продавець, диспетчер

25. Пластичність-ригідність психіки вказують на:

- 1)ступінь стійкості або змінливості емоційності
- 2)ступінь гнучкості психіки при різкій зміні обставин
- 3)вміння швидко реагувати на нові подразники
- 4)рівень тривожності суб'єкта

26.При нормальних умовах темперамент:

- 1)впливає тільки на індивідуальний стиль діяльності
- 2)впливає на кінцевий результат діяльності
- 3)впливає на підвищення працездатності особистості
- 4)впливає на міжособистісні стосунки

27. Сангвініку підходить:

- 1)монотонна, кропітка діяльність, наприклад, ремонт наручних годинників чи робота коректора
- 2) робота, пов'язана з необхідністю розуміти інших людей та співчувати їм, наприклад: вихователь, психолог, лікар
- 3)діяльність, пов'язана з необхідністю часто переключатись з однієї діяльності на іншу та спілкуватись з людьми, наприклад, менеджер з постачань

4) діяльність з великими комунікативними та емоційними навантаженнями, наприклад, продавець, диспетчер

28. Дисфорія – це:

- 1) підвищена чутливість до впливів оточуючого середовища
- 2) відчуття роздратування та агресивності, що поступово зростає (особливо у першій половині дня)
- 3) страхи, пов'язані з переживанням майбутніх неприємностей
- 4) посилення педантичності і акуратності

29. Індивідуальне сполучення стійких психічних властивостей людини, що зумовлюють типовий для особистості спосіб поведінки у певних життєвих умовах та обставинах є:

- 1) темпераментом
- 2) характером
- 3) акцентуацією характеру
- 4) способом стрес-долаючої поведінки

30. Установіть відповідність між теорією Кречмера і Шелдона:

- 1) лептосоматик так відноситься до шизотіміка як екоморфний тип до церебротоніка
- 2) пікнік так відноситься до циклотіміка як ендоморфний тип до соматотоніка
- 3) диспластик так відноситься до циклотіміка як мезоморфний тип до церебротоніка

Ключ правильних відповідей:

№	Відп.	№	Відп.	№	Відп.
1	2	11.	3	21.	2
2	3	12.	1	22	3
3	2	13	2	23	2
4	2	14	1	24	1
5	2	15	4	25	2
6	2	16	1	26	1
7	1	17	2	27	4
8	4	18	2	28	2
9	2	19	1	29	2
10	3	20	2	30	1

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Типи темпераменту за Е. Кантом.
2. Уявлення І.П. Павлова та його учнів про темперамент
3. Типологія Юнга.
4. Підхід В.С. Мерліна до вивчення темпераменту
5. Б.М. Теплов та теорія темпераменту
6. Регуляторна теорія темпераменту Я. Стреляу.
7. Структура і класифікація властивостей нервової системи.
8. Вікові та статеві особливості прояву властивостей нервової системи.
9. Відмінності у прояві властивостей темпераменту.
10. Мотиваційні відмінності.
11. Індивідуальність людини.
12. Стилi діяльності особистості.
13. Пізнавальні стилі та типи особистості.
14. Професійна діяльність та особливості нервової системи.
15. Навчальна діяльність та типологічні особливості.
16. Особистісні особливості та здоров'я.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет та основні завдання диференціальної психології.
2. Історія виникнення диференціальної психології.
3. Поняття про індивіда, індивідуальність, особистість.
4. Поняття про темперамент.
5. Гуморальна теорія Гіппократа.
6. Конституціональні теорії темпераменту.
7. Центральні теорії темпераменту.
8. Теорії чинників темпераменту.
9. Біологічне і соціальне в темпераменті людини.
10. Схема типів за Гіппократом.
11. Схема типів за Кречмером.
12. Схема типів за Шелдоном.
13. Схема типів за Павловим.
14. Темперамент як суміш психологічних властивостей.
15. Основні властивості, які входять в структуру темпераменту.
16. Жорсткість властивостей темпераменту впродовж життя людини.
17. Екстравертна і інтравертна групи.
18. Групи стабільних і тривожних індивідів.
19. Психогенетичні методи дослідження.
20. Проблема співвідношення психічних властивостей батьків і дітей.
21. Порядок репродукції нащадків батьківською парою.
22. Місце задатків в структурі темпераменту.
23. Проблема співвідношення задатків та здібностей..
24. Психологічне визначення здібностей.
25. Загальні і спеціальні здібності людини.
26. Функціональні асиметрії і спеціальні задатки.
27. Чинники ризику хронічних неінфекційних захворювань і властивості темпераменту.
28. Хронічні неінфекційні захворювання, яким віддається перевагу, і їх типологічна диференціація.
29. Місце найменшого опору і типи акцентуацій характеру.
30. Диференціація способів психологічного захисту і копінг-стратегій.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоєності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, колоквиум експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль у формі заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При використанні форми контролю у вигляді заліку враховується поточна, зокрема самостійна робота, наукова діяльність студента. Крім того, студент має надати відповідь на залікове запитання. Оцінка рівня знань виконується за принципом "відповідь вірна" або "відповідь невірна". При вірній відповіді виставляється оцінка "зараховано", при невірній, неповній відповіді виставляється оцінка "не зараховано".

При проведенні заліку відповідь студента оцінюється таким чином:

Відмінно – повна вірна відповідь на всі основні (три) та додаткові питання;

Добре – повна вірна відповідь на 2 основні питання, неповна або не зовсім вірна відповідь на одне з основних питань та (або) додаткові питання;

Задовільно – повна вірна відповідь на 1 основне питання за умови неповної або не зовсім вірної відповіді на одне з основних питань та (або) додаткові питання, чи відсутність відповіді на одне з основних питань;

Не задовільно – відповідь відсутня або відповідь є помилковою на два або три основні питання.

ШКАЛА ЗА ECTS

Бали		Оцінка за 4-бальною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	F X	незадовільно	не зарахова но
1-34	F		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Асмолов А.Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл. 2007. – 528 с.
2. Базылевич Т. Ф. Дифференциальная психология : учебник. - Киев : Сварог, 2018. - 224 с.
3. Балл Г.О. До обґрунтування раціоналістичного підходу у психології / Г.О.Балл // Психологія і суспільство. – 2004. - №4. – С.60-74.
4. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М., 1990.
5. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М., 1968.
6. Выготский Л.С. Собрание сочинений. Т. 1. М., 1983.
7. Выготский Л.С. Мышление и речь. Гл. 2. Проблема речи и мышления ребенка в учении Ж. Пиаже (любое изд.).
8. Гальперин П.Я. Введение в психологию. М., 1976.
9. Гальперин П. Я., Запорожец А. В. Карпова С. Н. Актуальные проблемы возрастной психологии. М., 1978.
10. Гендерна психологія : навч. посібник : рекомендовано МОН України / М.Г. Ткалич. -249 с.
11. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. М., 1996.
12. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. М., 1986.
13. Дугкевич Т.В. Дошкільна психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
14. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: В 2 т. М., 1986.
15. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. СПб, 2004.
16. Крайг Г. Бокум Д. Психология развития. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 940 с.
17. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник. - Київ : Центр учбов. літ., 2018. - 272 с.

18. Романовська Л.І. Диференційна психологія : навч. посібник : рекомендовано МОН України / Л.І. Романовська, Л.О. Подкоритова. - 2008. Л.: Новий-Світ- 235 с.
19. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: Навч. посібник / Т.М. Татенко. 2-е вид. - К.: Каравела, 2013. - 372 с.
20. Цуканов Б.Й. Диференціальна психологія. Одеса, 1999.
21. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. М., 1989.

ДОПОМІЖНА

1. Абульханова-Славская К.А.. Стратегия жизни /К.А.Абульханова-Славская . М.: Мысль – 1991. - 299с.
2. Балл Г.О. До обґрунтування раціоналістичного підходу у психології / Г.О.Балл // Психологія і суспільство. – 2004. - №4. – С.60-74.
3. Бодалев А.А. Общая психодиагностика /А.А.Бодалев, В.В.Столин. – СПб: Речь, 2003. – С.346-403.
4. Большаков В.Ю. Психотренинг: социодинамика, упражнения и игры /В.Ю.Большаков. - СПб.: Питер, 1996. – 346с.
5. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика / Л.Ф.Бурлачук. – СПб.: Питер. – 2011. – 340 с.
6. Васютинська О.Г. Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку / О.Г.Васютинська. - Донецьк: ДЮІ МВС при ДонНУ, 2005. – Ч.1. – С.54-60.
7. Ганзен В.А. Системные описания в психологии /В.А.Ганзен. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 175с.
8. Корольчук М.С. Психодиагностика /М.С.Корольчук, В.І.Осьодло. - К.: Ніка-Центр, 2004. – 400с.
9. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф.Ломов. – М.: Педагогика, 1984. – 364 с.
10. Мочерний С.П. Поняття «методологія» та його структура /С.П.Мочерний//Психологія і суспільство. - – 2002. - №2. – С.58-82.
11. Основи психології. [за ред. О. В. Киричука та В. А. Роменця]. – К.: Либідь, 1995. – 632с.

12. De Longis, A. & O'Brien, T. An interpersonal framework for stress and coping: An application to the families of Alzheimer's patients. In: M. P. Stephens & J. H. Crowther, eds. Stress and Coping in Later-Life Families, pp. 221–239. Washington, DC: Hemisphere Publishing Corp.
13. Carver C.S., Scheier M.F., Weintraub J.K. Assessing Coping Strategies: A theoretically based approach // J. Pers. and Soc. Psychol. 1989. V. 56. P. 267 – 283.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Библиотека с книгами по психологии <http://psychologylib.ru/books/index.shtml>
2. Библиотека психологического форума «MyWord.ru» [Электронный ресурс] — Режим доступа: [http:// psylib. myword. ru](http://psylib.myword.ru).
3. «Психея» [Электронный ресурс] — (Режим доступа: <http://www.psycheya.ru>).
4. Сартакова Е. М. Социально-личностные характеристики и условия их развития. <http://www.jurnal.org/articles/2008/ped23.html>
5. Виртуальная библиотека по психологии [Электронный ресурс] — Режим доступа: [http:// scitylibrary.h11.ru/Library.htm](http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm)
6. "Каталог психологической литературы» [Электронный ресурс] — Режим доступа: [http://www.psyncatalog. ru](http://www.psyncatalog.ru)

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	3
Заплановані результати навчання	3
Структура навчальної дисципліни	5
Програма навчальної дисципліни	6
Теми практичних занять	9
Завдання для самостійної роботи	13
Індивідуальні завдання.....	17
Теми рефератів	23
Питання до заліку	24
Форми підсумкового контролю успішності студентів	25
Критерії оцінювання	26
Шкала за ECTS	27
Рекомендована література	28

Навчальне видання

Марина Анатоліївна Крюкова

Диференціальна психологія

Навчально-методичний посібник
(для студентів факультету психології,
політології та соціології)

Українською мовою

Підписано до друку 04.11.2019. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Cambria. Цифровий друк. Умовн. друк. арк. 1,1. Тираж
50 прим. Замовлення № _____

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс» (Свідоцтво суб'єкта
видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02). Україна, м. Одеса,
65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777591 e-mail: fenix-
izd@ukr.net